

Відповідно до позиції Європейського суду з прав людини, виходячи з його практики, основною складовою права на суд є право доступу, в тому розумінні, що особі має бути забезпечена можливість звернутись до суду для вирішення певного питання, і що з боку держави не повинні чинитись правові чи практичні перешкоди для здійснення цього права, в той же час держава має запровадити ефективний механізм від зловживання такими правами.

Отже, ідеальною формулою в контексті цього питання є пошук балансу між існуючими правами та зловживанням такими правами, що і є завданням перш за все національних судів в їх практиці, а також завданням представників наукової доктрини, які повинні вивчати випадки зловживання процесуальними правами та намагатися систематизувати їх задля подальшої ефективної боротьби з таким явищем, як зловживання процесуальними правами.

Список використаної літератури:

1. Цивільний процесуальний кодекс України в редакції від 05.08.2021 року. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
2. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. Електронний ресурс. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. О. Дроздов, О. Дроздова. Посібник зі статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Видання від 31 квітня 2019 року. Електронний ресурс. Режим доступу: https://unba.org.ua/assets/uploads/96a0f2399c11b6f75587_file.pdf
4. Огляд практики застосування суддями КГС ВС практики Європейського суду з прав людини за 2018 рік. Електронний ресурс. Режим доступу: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/oglyad_prakt_kgs_1.pdf

Кикоть Артем Володимирович,

аспірант кафедри цивільного процесу

Національного Університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник – д.ю.н., професор Андронов І.В.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ ДОКАЗУВАННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ ТА США

Одним з основоположних інститутів цивільного процесуального права як України так і США є інститут судового доказування. Отже, закономірним є те, що даний інститут докорінно змінився у ході проведення Україною конституційної реформи, яка стала базисом для вироблення нового підходу до здійснення правосуддя у цивільних справах вітчизняними судами. Необхідно звернути увагу на те, що вдосконалення законодавства у сфері цивільного судочинства в Україні не відбувається окремо від загальносвітових глобалізаційних процесів, які відбуваються в правовій сфері. Як наслідок відбувається зближення континентальної та англо-саксонської правових сімей, результатом чого стає інтернаціоналізація внутрішньодержавних систем цивільного судочинства.

Варто виокремити найбільш важливі зміни у правовому регулюванні судового доказування: 1) шляхом закріплення поняття електронних доказів було розширено коло доступних засобів доказування; 2) на законодавчому рівні закріплено критерії оцінки доказів у цивільному процесі, такі як достатність та достовірність; 3) закріплено оновлену та більш сувору процедуру подання доказів; 4) до національного цивільного процесуального законодавства адаптовано правовий принцип естопелю (вимога доведення неправомірних дій, зважаючи на які сторона визнала певні обставини у ході справи) (ч. 2 ст. 82 ЦПК); 5) надання суду права збирати докази за власною ініціативою в окремих, передбачених законом випадках; 6) поява можливості використання заходів процесуального примусу у випадку нехтування процесуальними правами і невиконання обов'язків у процесі судового доказування.

Таким чином, реформування процесу доказування у цивільному судочинстві, насамперед, покликане збільшити ефективність національної судової системи та підвищити гарантії реалізації права громадян на справедливий судовий розгляд. Разом із тим, деякі новели цивільного процесуального законодавства потребують більш прискіпливого

дослідження та розкриття, адже їх недостатнє висвітлення, а в подальшому і неправильне розуміння здатне створити труднощі у процесі їх практичного використання.

Вживаючи термін «розкриття доказів», прийнято розуміти його як процес ознайомлення сторін по справі з доказами у встановленому законом порядку, переконання у їх фізичній наявності та тим, що вони в собі містять. З погляду історичної ретроспективи найбільш вдало застосовано підхід до поняття «розкриття доказів» в англо-американському цивільному процесі, в якому воно розглядається як сукупність процесуальних дій, направлених на доведення дійсності певних обставин, які мали місце у конкретній судовій справі. Так, в цивільному процесі США виокремлюються такі стадії процесу доказування: 1) взаємний обмін процесуальними документами (у випадку подання позову, відзиву на позовну заяву (пояснень щодо відзиву), при відкритті судового провадження (pleadings). Використовуючи процесуальні документи, учасники справи доводять одна одній та суду до відома про те, які процесуальні питання повинні вирішуватися першочергово, створюючи тим самим подальшу картину розвитку подій та уявлення про подальший хід розвитку конкретної справи.[1] Такі процесуальні дії учасників спору є однією з основних складових процесу підготовки до розгляду справи по суті. Аналіз законодавчої бази, прецедентної практики судів та юридичної доктрини дає змогу окреслити основні цілі взаємного обміну процесуальними документами у судовій системі США. Наразі в судовій системі Сполучених Штатів налічується два варіанти обміну змагальними процесуальними документами – повідомний та фактичний (повідомний здійснюється шляхом поштового листування, а фактичний шляхом ознайомлення з матеріалами справи безпосередньо у судовому засіданні); 2) збирання, подання та розкриття доказів до початку розгляду справи по суті (discovery). Процес досудової подачі доказової бази передбачає декілька етапів та

включає в себе процедуру подання показань свідків, письмових, електронних доказів, проведення та надання експертиз, які в сукупності створюють доказовий базис, на якому в подальшому буде ґрунтуватися позиція сторони спору. Наступним етапом у випадку, якщо між сторонами не було досягнуто консенсусу, затвердженого мировою угодою, є перехід суду до розгляду справи по суті. Виділяють такі стадії досудової подачі доказової бази як показання сторін, підготовка документів; дослідження письмових, електронних та речових доказів, які знаходяться в розпорядженні усіх учасників справи; 3) проведення досудової наради по вирішенню найбільш складних питань, які виникають до початку розгляду справи по суті, метою якої є виокремлення основних задач, які мають бути вирішені на даному етапі; 4) можливість підписання мирного договору, яка може бути використана сторонами спору на будь-якому етапі розгляду справи до винесення судом рішення; 5) розгляд справи по суті та винесення судового рішення.[2]

У підсумку варто зазначити, що основною метою дослідження та проведення порівняльного аналізу процесу доказування у цивільному судочинстві України та США є досягнення якомога більшої процесуальної ефективності національного цивільного судочинства у встановленні фактичних обставин справи шляхом виявлення та застосування релевантних (належних) доказів та відсіювання тих, які є недостовірними, недопустимими та недостатніми. Як у вітчизняному, так і у зарубіжному цивільному судочинстві можливе протистояння суперечливих доказів, направлених на доведення одних і тих же обставин справи. Зіштовхнувшись із таким протиріччям, суддя вимушений застосовувати логічний підхід для вирішення питання надання переваги певним доказам. Задля полегшення визначення суддею належності доказів процесуальним законодавством України та США встановлені відповідні норми. Проте між цивільним процесом США та України існують розбіжності, які виявляються в деталях,

однак саме вони впливають на ефективність всієї системи цивільного судочинства. Так, основна відмінність американського цивільного процесу від українського полягає у детальній регламентації загальних та спеціальних ознак достовірності доказів, тоді як вітчизняний цивільний процес має лише загальні приписи їх достовірності. Для прикладу у ч. 3 ст. 212 ЦПК України зазначено, що суд оцінює докази на предмет їх достовірності, проте кодекс не надає конкретних вказівок щодо того, як відокремити достовірний доказ від недостовірнього, а також не встановлює порядку визнання доказу недостовірним.

Проаналізувавши положення ЦПК України можна виділити узагальнені критерії оцінки належності доказів, проте, такі критерії розгалужені по всьому кодексу, що на практиці призводить до виникнення труднощів у з'ясуванні і розумінні поняття належності доказів. Внаслідок цього виникають проблеми з правильним вирішенням спору, виникає спірна судова практика в аналогічних категоріях справ. Виходячи з цього, існує потреба у закріпленні в ЦПК України більш детальних критеріїв належності доказів.

З метою ефективного розвитку національного процесу доказування у цивільному судочинстві необхідно розглянути способи імплементації положень американського законодавства, які стосуються детальної регламентації загальних та спеціальних ознак належності, достовірності, достатності та допустимості доказів у цивільному процесі.

Список використаної літератури

1. Бернам У. Правовая система США. М.: Новая юстиция, 2006. 1216 с.
2. Городовенко В. Принцип рівності громадян перед законом і судом. *Вісник Конституційного Суду України*. 2012. № 2. С. 178–186.